

Magdalena Lisiecka-Czop

"Znaczenie słowników bilingwalnych w dydaktyce języka niemieckiego w Polsce", Renata Nadobnik, Gorzów Wielkopolski 2010 : [recenzja]

Lingwistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik nr 4,
317-320

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

every teacher who is the fan of aviation in any dimension, but obviously it requires some basic knowledge in aviation context like any Language for Specific Purposes does.

Overall, *Aviation English. For ICAO Compliance. Teacher's Book* is an important and impressive contribution to the field. It will prove to be extremely useful resource for those less well acquainted who wish to gain further insight into the language of aviation.

Anna Borowska
University of Warsaw

Renata NADOBNIK, *Znaczenie słowników bilingwalnych w dydaktyce języka niemieckiego w Polsce*. Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wielkopolskim, Gorzów Wielkopolski, 2010, 242 s.

Obok podręczników i kompendiów gramatycznych słowniki dwujęzyczne stanowią pomoce dydaktyczne, po które sięga się najczęściej przy nauce języka obcego. Dlatego też zaskakuje fakt, że w dotychczasowych badaniach glottodydaktycznych kwestia roli słowników w procesie akwizycji języka obcego dość rzadko była podejmowana – m.in. w pracach J. Tomaszczyka (1974a,b), T. Piotrowskiego (1994, 2001) czy S. Gruczy (2001). Brakuje również kompleksowych badań empirycznych w tym zakresie.

Tę lukę – przynajmniej w dużej części – wypełnia publikacja książkowa Renaty Nadobnik, kierownik Studium Języków Obcych PWSZ w Gorzowie Wielkopolskim i doświadczonego doradcy tamtejszego Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w zakresie nauczania języka niemieckiego. Autorka przedmiotem swoich badań uczyniła dwujęzyczne (niemiecko-polskie i polsko-niemieckie) słowniki szkolne, pod którym to pojęciem należy rozumieć pedagogiczne opracowania leksykograficzne przeznaczone dla odbiorców w wieku szkolnym (z wyłączeniem uczniów klas I-III szkoły podstawowej, dla których przeznaczone są słowniki dla dzieci). Słowniki szkolne mają za zadanie wspieranie użytkowników w realizacji wymagań edukacyjnych określonych w dokumentach regulujących proces kształcenia językowego w danym kraju, a w szczególności umożliwienie im poprawnego zachowania językowego oraz poszerzenie kompetencji w zakresie znajomości danego języka obcego.

W pierwszej części monografii autorka przedstawia teoretyczne podstawy opisu metaleksykograficznego (rozdział pierwszy) oraz stan badań nad bilingwalną leksykografią pedagogiczną w Polsce i na świecie (rozdział drugi). Interesującym elementem tego rozdziału jest opis historyczny słownictwa dwujęzycznego przeznaczonego do celów dydaktycznych. Choć pierwsze słowniki o walorach dydaktycznych, uwzględniające niemiecko-polską parę językową, wydawano już na

przełomie XVI i XVII wieku, to dopiero wiek XIX przyniósł rozwój leksykografii polsko-niemieckiej, zarówno w aspekcie ilościowym, jak i jakościowym – dzięki rozszerzeniu zakresu makrostruktury i udoskonaleniu opisu mikrostrukturalnego haseł słownikowych. Jednak prawdziwy rozkwit słowników glottodydaktycznych, przeznaczonych do użytku szkolnego, przypada w Polsce na ostatnie dwudziestolecie, kiedy to w następstwie przemian ustrojowych zdecydowanie wzrosło zainteresowanie uczeniem się języków zachodnich, a reformy systemu edukacyjnego zagwarantowały wszystkim uczniom dostęp do nauki języków obcych w znacznie poszerzonym wymiarze godzin. To właśnie z lat 1991-2006 pochodzą słowniki szkolne, które Renata Nadobnik poddała szczegółowej analizie w swojej pracy.

Rozdział trzeci: *Wymagania edukacyjne w zakresie wykorzystywania pomocy leksykograficznych* autorka poświęca analizie dokumentów oświatowych dotyczących nauczania języka obcego. Znaczenie rozwoju kompetencji słownikowej w trakcie kształcenia w zakresie języka obcego jest dostrzegane i podkreślane przez twórców *Podstawy programowej kształcenia ogólnego*. Począwszy od pierwszego etapu edukacyjnego (klasy I-III), kiedy to zalecane jest wprowadzenie pracy z dwujęzycznym słownikiem obrazkowym dla dzieci, poprzez klasy IV-VI, kiedy to uczniowie powinni nabyć umiejętność korzystania ze szkolnego słownika dwujęzycznego, aż po gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne, które powinny młodzież do sprawnego posługiwania się słownikami zarówno bi-, jak i monolingwalnymi. Przeprowadzona przez R. Nadobnik analiza obowiązujących dotychczas programów nauczania dowodzi, że wymagania edukacyjne w zakresie wykorzystywania pomocy leksykograficznych znajdują odzwierciedlenie tylko w niewielu programach opisujących procedury osiągania szczegółowych celów nauczania. A jeśli nawet zalecenia rozwijania umiejętności posługiwania się słownikami przez uczniów są zawarte w programach nauczania, to nie proponują one prawie żadnych konkretnych technik pracy ze słownikiem.

Na szczególną uwagę zasługuje wnikliwa i obszerna analiza dziesięciu opracowań leksykograficznych relacji niemiecko-polskiej i polsko-niemieckiej przeznaczonych dla uczniów, zamieszczona w drugiej części pracy. W czwartym rozdziale książki analizie poddano dziesięć słowników szkolnych, począwszy od starszych słowników Ząbeckiej, poprzez nowsze słowniki Gruczy, Tkaczyka i Walewskiego po prace zbiorowe, które ukazały się w wydawnictwach LektorKlett, Larousse i Faktor. Ocena słowników obejmowała zarówno kryteria metaleksykograficzne, jak i glottodydaktyczne – w szczególności przydatność poszczególnych słowników w procesie uczenia się języka niemieckiego. Wnioski – często zaskakujące – skłaniają do refleksji.

Analizowane opracowania leksykograficzne lematyzują obszerny i wszechstronny zasób leksemów, jednak jego tematyka nie do końca jest adekwatna do wymagań edukacyjnych w zakresie słownictwa. Na przykład prawie we wszystkich słownikach niezadawalająco reprezentowane są środki językowe dotyczące tematyki szkolnej, podczas gdy dość szeroko przedstawiona jest leksyka fachowa z takich dziedzin, jak: prawo, ekonomia czy nauki ścisłe. Zaskakujący jest również obszerny zakres lematyzacji słownictwa związanego ze spożywaniem napojów

alkoholowych i seksualnością w połowie analizowanych słowników (s. 88-89). Oprócz zbioru artykułów hasłowych niektóre słowniki szkolne zawierają w swojej makrostrukturze również szereg dodatkowych elementów, takich jak: okienka encyklopedyczne, zestawienia tematyczne lub gramatyczne i wreszcie materiały dydaktyczne przeznaczone do ćwiczeń ze słownikiem. Wszystkie te elementy mają na celu ułatwienie młodemu użytkownikowi korzystania ze słownika oraz wspieranie nauki języka obcego.

Również mikrostruktura słowników szkolnych jest podporządkowana funkcji dydaktycznej. W większości opracowań jest ona przejrzysta, choć – jak wykazuje autorka – ich twórcy nie ustrzegli się szeregu niekonsekwencji i niedociągnięć. Zwraca też uwagę na fakt, że dyrekcyjność słownika (czyli przeznaczenie albo dla odbiorcy polskiego albo dla odbiorcy używającego języka niemieckiego jako ojczystego) powinna determinować jego mikrostrukturę i wybór języka opisu leksykograficznego (s. 141), co nie we wszystkich słownikach ma miejsce.

Część empiryczną dopełniają opis i omówienie wyników badania ankietowego dotyczącego wykorzystywania słowników w procesie uczenia się języka niemieckiego (rozdział piąty). Badaniem objętych zostało 738 uczniów różnych typów szkół (podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych), realizujących program nauczania języka niemieckiego jako języka obcego. Ankietę przeprowadzono w 24 szkołach byłego województwa gorzowskiego, przy czym reprezentowane były zarówno szkoły z Gorzowa Wielkopolskiego, mniejszych miast, jak i szkoły wiejskie. Zachowane zostały również proporcje w liczebności uczniów poszczególnych typów szkół, co w połączeniu z wielkością badanej grupy sprawia, że badanie jest statystycznie reprezentatywne. Wyniki przeprowadzonej ankiety pozwoliły autorce sformułować wniosek, że słowniki zajmują ważne miejsce w procesie uczenia się języka niemieckiego. Zdecydowana większość uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych korzysta ze słowników dwujęzycznych, nieco częściej w relacji polsko-niemieckiej (89,70%) niż niemiecko-polskiej (86,32%), głównie po to, aby wyszukać znaczenia poszczególnych wyrazów podczas tłumaczenia tekstów. Informacje gramatyczne czy fonetyczne poszukiwane są zdecydowanie rzadziej, choć badani mają dość wysoką samoocенę w zakresie umiejętności znajdowania tych informacji i – ogólnie – korzystania ze słownika. Prawie co piąty gimnazjalista i licealista jednak deklaruje, że ma problemy z odczytaniem informacji dotyczących wymowy czy gramatyki, wśród uczniów klas IV-VI szkoły podstawowej odsetek ten jest jeszcze wyższy. Przewidzianą w wymaganiach edukacyjnych dla szkół ponadgimnazjalnych umiejętność korzystania ze słowników jednojęzycznych w praktyce posiadało niewiele ponad 4% uczniów tego typu szkół. Uczniowie sporadycznie wymieniają również inne typy słowników, po które sięgają – np. multimedialne, słowniczkowe podręcznikowe czy słowniki frazeologiczne. Praca ze słownikiem ma miejsce głównie podczas samodzielnej pracy w domu (ponad połowa badanych), w szkole (około jedna czwarta ankietowanych) lub zarówno w szkole, jak i w domu.

Uzyskane przez R. Nadobnik wyniki badania ankietowego nie tylko dostarczają informacji na temat preferencji leksykograficznych uczniów i sytuacji, w któ-

rych korzystają (lub nie) ze słowników, ale wskazują również, że dydaktyka pracy ze słownikiem wciąż stanowi słaby punkt w nauczaniu języka obcego. Przyczyn tego stanu należy upatrywać z jednej strony w samych słownikach, które nierzadko w niewystarczającym stopniu dopasowane są do potrzeb uczniów, z drugiej strony w niedostatecznym przygotowaniu nauczycieli do realizacji tego zadania. Wobec braku jasno określonych sposobów działań dydaktycznych i ubogiej oferty materiałów przeznaczonych do rozwoju kompetencji leksykograficznych, trudno wspierać uczniów w rozwoju umiejętności efektywnego korzystania ze słowników.

Monografia R. Nadobnik jest bodaj pierwszą tak obszerną pracą w języku polskim poświęconą w całości problematyce dwujęzycznej leksykografii glottodydaktycznej. Zarówno rozważania teoretyczne, jak i przedstawione wyniki analiz są istotnym wkładem autorki w badania nad rolą słowników w akwizycji języków obcych, które – miejmy nadzieję – przełożą się w przyszłości na lepszą koncepcję i kształt słowników szkolnych i skuteczniejsze działania dydaktyczne. Jest to więc książka ważna zarówno dla językoznawców-leksykografów i glottodydaktyków, dla autorów słowników, nauczycieli języka obcego, jak i studentów filologii, którzy z tą problematyką z pewnością zetkną się i w czasie studiów, i w przyszłej praktyce zawodowej.

BIBLIOGRAFIA

- GRUCZA S. (2001) *Struktura i funkcja słowników glottodydaktycznych. Słowniki do nauki języka niemieckiego*, (w:) Przegląd Glottodydaktyczny 17(2001), 131-153.
- PIOTROWSKI, T. (1994) *Z zagadnień leksykografii*, Warszawa.
- PIOTROWSKI T. (2001) *Zrozumieć leksykografię*. Warszawa.
- TOMASZCZYK J. (1974a) *Rola słowników w procesie nauczania języków obcych*, (w:) Języki Obce w Szkole 4 (1974), 240-245.
- TOMASZCZYK J. (1974b) *Słowniki jedno- i dwujęzyczne w nauce języka obcego*, (w:) Języki Obce w Szkole 5 (1974), 271-277.

Magdalena Lisiecka-Czop
Uniwersytet Szczeciński

Sebastian PIOTROWSKI (red.), *O nauczaniu i uczeniu się języka obcego dla potrzeb zawodowych*. Seria 12/ 15 nr 2. Werset, Lublin 2011, 132 s.

Powyżej zaprezentowałem czytelnikom pracę zbiorową pt.: „Fachsprachenpropädeutik im Germanistikstudium”. Powody, dla których postanowiłem przedstawić publikację „O nauczaniu i uczeniu się języka obcego dla potrzeb zawodowych”